

Målerås

en liten guide

Denna skrift har sammanställts av en arbetsgrupp under KUL-projektet i Glasriket, som bedrivits både i Målerås och i ytterligare 10 glasbruksorter i Glasriket under hösten 2003 och våren 2004 och givit upphov till sammanlagt 9 skrifter från: Bergdala, Boda, Johansfors, Kosta, Målerås, Orrefors, Pukeberg, Skruf och Åfors.

Huvudtext och faktainnehåll från arbetsgruppen:
Ingvar Sandgren
Arne Karlsson
Göte Engdahl
Reine Lindahl
Göran Johansson
Susann Johannisson

Övriga källor:
Glasbruksliv i Målerås, utgiven av "I glasriket; mänskiakn-miljön-framtiden".

Bilder: Erica Draminsky, Målerås Bruksarkiv och privata fotografier.

Målerås i juni 2004

Innehåll

6	<i>Välkommen till Målerås</i>	12	<i>Glasbrukets tidiga historia</i> <i>För dig som vill veta mer</i>
	1. <i>Varför glasbruk här?</i>		
7	2. <i>Två järnvägar – två stationer.</i>	13	<i>Glasbrukets moderna historia</i> <i>Tips på fler utflyktsmål i närheten</i>
8	3. <i>Järnvägsområdet</i>		
9	4. <i>Södra parken</i>	15	<i>Måleråskarta</i>
	5. <i>Läderfabriken</i>		
10	6. <i>Här låg det första glasbruket i Målerås</i>		
11	7. <i>Folkets hus och gamla Kooperativa</i>		
	8. <i>Brandstationen</i> <i>Arbetarbostäder</i>		

Ovan: Flygfoto Målerås glasbruk från baksidan, årtal okänt. Utsidan: Glasarbetarna utanför hyttan troligen 1930-tal.

Välkommen till Målerås

Den här skriften är tänkt att användas som en guide för dig som vill gå på upptäcktsfärd bland glasbruksmiljöerna. Varje avsnitt har en siffra som motsvarar en plats på kartan längst bak i häftet. Liknande info-guider hittar du på 11 olika glasbruksorter i det småländska glasriket. Mycket Nöje!

Vill du veta mer om Målerås samhälle är du välkommen att besöka samhällets hemsida på www.maleras.nu. Du kan också ställa frågor i mataffären Handlar'n vid Folkets hus.

1. Varför glasbruk här?

Målerås första glasbruk anlades som fönsterglasbruk 1890. Platsen valdes just för att järnvä-

gen fanns. Glasbruket behövde järnvägen för att få hit glassand och andra råvaror som behövdes för att tillverka glasmassan och för att frakta det färdiga glaset härifrån. Vattenkraft har inte funnits i Målerås. Det behövdes inte heller då sliperi inte finns i ett fönsterglasbruk. Skogen är en annan faktor som hade betydelse när bruket anlades. Tillgången på ved var nödvändig i de bränsleslukande glasugnarna. På vägen hit kunde du se att det finns mycket skog runt Målerås!

Th: Hyttan i slutet av 1940-talet. Tv: Folke Walving i sin gravörstol, graverar med en koppartrissa. 1940-tal.

Det första glasbruket stängde 1904. Ett nytt glasbruk startade 1917, då på samma plats som nuvarande hyttan.

2. Två järnvägar – två stationer.

Hyttan har de typiska kännetecken; hög skorsten för rökgaserna, högt i tak och vädringsfönster. Speciellt är att hyttan ligger på andra våningen, vilket är praktiskt eftersom det gick lättare att elda i och sköta om ugnarna från bottenvåningen. I hyttan används idag en rundugn, där öppningar finns runt om för uttag av smält glasmassa. Det är en av två rundugnar som är i drift i Glasriket idag.

Pga att de glasprodukter som tillverkas i Målerås idag domineras av slipat och graverat glas är sliperiavdelningen ovanligt stor. Kännetecken för glassliperier är de höga fönstren för att få in så mycket ljus som möjligt.

Om du vill uppleva hyttmiljön på nära håll är Målerås ett av de bruk som anordnar hyttsillar. Under en hyttsillarskväll får du också träffa en utklädd luffare och se deras stålträdsarbete samt en stor luffarutställning i text och bild. Du kan läsa mer om glasbruket i slutet av denna info, under rubriken Glasbrukets tidiga historia.

Här i paviljongen kan du läsa mer om samhällets historia och sevärdheter i trakten. Paviljongen har byggts 2003–2004 som en del i ett större EU-projekt som drivs av glasbruket och samhällsföreningen i Målerås.

Ångloket står precis där Kalmar-Nässjö järnväg gick. Om du tittar åt båda håll ser du sträckan som försvinner i väg. Du kan gå söderut på banvallen till Orrefors.

Målerås stationshus och en stor lastkaj byggdes 1876 i samband med att järnvägen mellan Nybro och Sävström stod färdig (förlängd till Nässjö 1914). Någon annan bebyggelse fanns inte. Lastkajen fick snabbt stor betydelse; Timmer, sågade trävaror och pitprops (stöttor till gruvor främst i England) sändes via Målerås kaj. Minst tio sågverk fanns i socknarna runtom och ett i Målerås närhet.

Under senare hälften av 1800-talet anlades åtta glasbruk i Älghults socken. Dessa

Glasriket

Exempel på andra bruk som har hyttan på andra våningen är Pukeberg, Johansfors och Skruf. Detta kan sägas vara en vidareutveckling jämfört med de första hyttorna som byggdes direkt på marken, med jordgolv och trägolv.

Glasriket

I Bergdala finns den andra rundugnen i drift i idag. Bevarade rundugnar som inte används finns också i t ex: Flygsfors, Rosdala och Älghult.

Tv: Detalj från stationshuset.

Postsäckar väntar på tåget.

Th: Längst till vänster i bild syns Järnvägshotellet. Tredje huset från vänster är "Glaskungen" Eric Åfors födelsehem. Hans far var virkeshandlare Ernst Johansson.

bruk sände färdigt glas från Målerås och mottog glassand, soda m.m. via Målerås. Mellan 30 och 60 ox- eller hästparlass kom dagligen till Målerås norra lastkaj. Bebyggelsen växte snabbt efter 1876. Affärer, hotell och småföretag grundades. Ölkonsumtionen lär ha varit hög.

1899 förlängdes smalspårsjärnvägen mellan Lessebo och Kosta till Målerås. Då byggdes en ny station som kom att kallas den Södra, medan den äldre fick heta den Norra. Den Södra, Kostabanan, lades ner 1931. Den Norra, bredspåriga järnvägen levde dock vidare ända fram till 1986. När också den lades ned försvann all tågtrafik från Målerås - en ort, som har sitt ursprung i järnvägen.

Namnet Målerås

Måle- betyder ett uppmätt jordområde; Det är samma betydelse som i de många -måla namn som finns i Småland, och som härstammar från medeltiden. Makke är ett fornsvenskt namn, som gav namn åt gården Mackamåla, som ligger en km väster om Målerås. Rås betyder fuktig dal (med bra bete). En teori är att namnet Mackamålens rås har uppstått och där- efter blivit Målens rås, och slutligen Målerås.

3. Järnvägsområdet

3 a. Härifrån kan man se baksidan av Målerås Norra station och skymta den stora lastkajen som ligger mitt i området.

Under vintrarna använde man de stora frusna mossarna, som ligger väster om glasbruket för slädtransporter av främst timmer och virke. Detta mossområde kallades förr Gåsavar och är nu klassat som ett Natura 2000-område av EU. Det är orört och anses värt att bevara.

Målerås som lastplats minskade i betydelse när Östra Värends Järnväg Växjö-Oskarshamn öppnades 1923. Under andra världskriget fick Målerås kaj dock ett nytt uppsving, då lastbilar med brännstovv från fyra torvmossar gick i skytteltrafik till kajen. Kajen ligger idag öde, så det krävs fantasi för att föreställa sig det liv och den aktivitet som en gång rådde här.

3 b. Eric Åfors

Virkeshandlaren Ernst Johansson bodde mitt emot kajen, i ett hus som finns kvar idag. Han hade sågverk i Målerås omkring år 1900. Senare blev han ägare till Åfors glasbruk, där sonen Eric tog över driften och byggde upp ett glasimperium

um med Åfors, Boda, Johansfors och Kosta glasbruk. Eric antog efternamnet Åfors, och kallades för "Glaskungen".

4. Södra parken

År 1899 öppnades smalspårsjärnvägen Kosta-Målerås. Järnvägen byggdes av jägmästare Hummel från Kosta. Han använde sig av "Kostasystemet" d.v.s. en förbättring av det som kallades "Decauvillesystemet" med en spårvidd av endast 60 cm.

Den nya järnvägen sågs som en konkurrent av Nybro-Sävsjöströms järnväg och fick därför inte utnyttja Målerås norra station eller lastkaj! Därför fick Målerås södra station byggas. Sedan dess statar Målerås med två järnvägsstationer.

Idag används södra stationshuset och konduktörsbostaden som bostäder. Övriga byggnader finns inte kvar. Rälsen är borttagen och banvalven är omgjord till väg. Skivsignalen (semaforen) som hade sin plats cirka 150 m längre söderut har flyttats hit.

På 1920-talet användes planen som fotbollsplan för Målerås IK. Senare har planen använts

Tv: Rallare som bygger södra stationsområdet 1899.

Th: Målerås musikkår, 1930-tal, utanför Folkets hus. Bakre raden från vänster: Teander Johansson, Olle Jonasson, Hugo Karlsson, Tage Håkansson, Frejdo Arvidsson, Gustav Sälgefors, Karl Ahlgren och Oskar Sjölander. Främre raden från vänster: Jim Ahlgren, Ave Walving, Karl-Erik Nilsson, Thor Lindahl och Valter Jonsson.

5. Läderfabriken

1933 startade fabrikör Oscar Sjölander den första läderindustrin i ett uthus i Målerås. Produktionen bestod mest av portföljer och finare väskor. 1934 flyttades tillverkningsenheten, med 14 anställda, till den byggnad där det nu renoveras gamla möbler och säljs nya stilmöbler av Berne Johansson. Under krigsåren 1940-1945 tillverkades pistolhölster och annat till det svenska försvaret.

År 1947 flyttades tillverkningsenheten till de nuvarande lokalerna och ägare blev familjen Håkansson. I dag tillverkas främst väskor av hög kvalitet. Det ståtliga funkishuset ute vid Södra Måleråsvägen lät fabrikör Sjölander bygga 1937.

Personalen 1938:
 Främre raden från vänster: Elsa Karlsson, Iris Jonasson, Ella Furst, Daisy Evaldsson, Elsy Thorsson, Ingrid Arvidsson och Gullan Arvidsson.
 Mittenraden från vänster: Sven Karlberg, Erik Gustavsson, Elving Andreasson, Lars Jakobsson, Oskar Sjölander, Werner Ihd, Harry Sjöqvist, Nils Karlsson, Gertrud Karlsson, Ivar Jonsson och Tage Håkansson
 Översta raden från vänster: Åke Moberg, Thor Lindahl och Inge Sjöqvist.

7. Folkets hus och gamla Kooperativa

Folkets hus invigdes den 11 december 1920. Det sägs att styrelsen som startade i början hade ett hårt och mödosamt arbete med ekonomiska bekymmer. De ordnade fester, danser, bio och annat för att få in pengar. I januari 1921 startade den kooperativa affären sin verksamhet i Målerås. Detta skedde på liknande sätt på de flesta glasbruksorter. Ofta mötte glasarbetarna det kooperativa alternativet med stor köptrohet.

1930 fick butiken här en modernare inredning och 1936 tillkom mjölkbutik. Spåren från detta är dock idag borta. En annan affär lever dock vidare liksom Folkets hus. Båda historiskt sett viktiga institutioner i ett glasbrukssamhälle.

8. Brandstationen

Brandstationerna i Glasriket byggdes nästan alltid av glasbruket; Så även här. De var extra viktiga eftersom glasbruk är en brandfarlig verksamhet; och särskilt på den tid då hyttan var byggd i trä, och golvet trägolv. Det var också de anställda glasarbetarna som ryckte ut som brandmän när det brann. Tornet användes för att torka slangar. Brandstationen bygg-

des 1938. Fönstren är av 1920-talstyp. Den putsade fasaden är däremot modern för sin tid.

Arbetarbostäder

De vita bostadshusen på samma gata byggdes på 1940-talet av bruket som arbetarbostäder. De lär ha varit mycket uppskattade eftersom de var så moderna; De hade både gemensamt badrum i källaren, vattentoalett i lägenheterna och centralvärme. Varje hus rymde 4 lägenheter om 2 rum o kök. Flera kaserner har också funnits, men är rivna. Från ca 1940 började s k egna hem att uppföras i Målerås.

i Glasriket

Musikkårer finns kvar i: Johansfors, Kosta, Målerås, Nybro, Orrefors och Älg-hult.

Bilder på motstående sida:
 Tv: Utanför Kooperativa affären och Folkets Hus. Ännu finns den tidstypiska reveteringen kvar på fasaderna. Sven Jonasson och Ruben Erlandsson i samspråk med en tredje herre invid bensintappen.
 Th: Brandstationen.

6. Här låg det första glasbruket i Målerås

Sjölander grundade musikkåren i Målerås 1933. Under kvällstid var läderfabriken övningslokal för samhällets musikintresserade ungdomar. Musikkårerna i Glasriket är en viktig del av glasrikets historia. Vill du lyssna på någon av glasbrukens musikkårer kan du hälsa på här när det är Musik i Glasriket. Se info på www.musikglasriket.se.

1890 startade brukstjänstemannen Gustaf Holmqvist från Kosta ett fönsterglasbruk med 20 anställda på denna plats. Glasblåsare från finska och norska bruk arbetade här. Hyttbyggnaden flyttades hit från ett just nedlagt fönsterglasbruk, Johanstorp, och priset för

byggnaden var 1000 kr. Efter en andra konkurs 1896 tillverkades här flaskor och hushållsglas till 1904. Ett av de magasin, som hörde till, fanns kvar på platsen fram till 1950-talet.

Nu finns endast några hörnstenar och andra spår i marken kvar av bruket. Om du har bra fantasi kan du leta och försöka föreställa dig var det låg och hur det såg ut. På andra sidan vägröken ligger det som en gång var Hammarstedts mekanisk verkstad under åren 1906-1947. Där tillverkades bla glasblåsarpipor till glasbruket. I grannfastigheten låg Ebenfors möbelfabrik åren 1927-1965. Den höga träbyggnaden finns kvar, men är inte tillgänglig för visning. Där tillverkades speceriskåp, av den så tidstypiska sort som många svenskar känner igen. Glaslådorna, med handtag, som hörde till pressades på svenska glasbruk. Detta är två exempel på andra verksamheter med anknytning till glasbruket som uppstod.

i Glasriket

Om du åker till fler glasbruk kan du titta efter gamla affärsbyggnader. De flesta finns kvar, och ofta skvallrar stora fönster om husens tidigare funktion. Innan Kooperativa föreningar bildades runt om i Glasriket fick glasarbetarna handla i brukshandeln.

För dig som vill veta mer

Glasbrukets tidiga historia

Glasbruket som ligger på samma plats som idag hette från början AB Strömsborgs Glasbruk. Glasbruket blev godkänt som aktiebolag den 26 december 1916, och startade därefter verksamheten i en nyuppförd trähytta. Per-Albin Qvarfordt hette mannen som var drivande. Han hade jobbat som glasblåsare, men också som handlare. Släkten Qvarfordt finns kvar i Glasriket än idag. Redan i april 1917 brann den stora hyttan i trä.

När hyttan hade brunnit hjälpte de 80 glasarbetarna till att bygga upp en ny. Denna gång ville man bygga i sten för att undvika fler bränder. Man hade dock inte tillgång till sådan sten och man hade inte råd att köpa tegel. I stället tillverkade glasarbetarna fyrkantiga ”stenar” av en blandning av sand, lera och cement. Av dessa byggde man en ny hytta i 2 våningar. Och den var färdig så att produktionen kunde återupptas redan i november samma år! Pga depressionen i världen i början av 1920-talet gick företaget i konkurs 1922.

Men redan 1924 startade produktionen igen med en fd glasblåsarmästare från Orrefors; Gustav Rosander, som chef. Nu var bruket till häften ägt av glasarbetarna, som hade köpt andelar i bolaget. Namnet AB Målerås glasbruk antogs. Rosander, som var ”eldröd” socialist bestämde att han skulle ha samma lön som de jämnåriga i hyttan. Detta torde vara unikt! Senare blev han riksdagsman.

Sedan glasarbetarna hjälpte till att bygga en ny hytta 1917 har bruket byggts till i flera omgångar; bl a byggdes ytterligare en ny hytta 1935. År 2000 byggdes restaurangen. Det är Glasrikets enda restaurang med panoramafönster mot hyttan. Där kan du äta lunch eller dricka kaffe och samtidigt titta på det spännande arbetet som pågår vid ugnarna.

Det äldsta glasbruket hade startat redan 1890, som fönsterglasbruk. Det låg på en plats söder om nuvarande glasbruk.

Luffare och Hyttsill

De varma hyttorna fungerade förr som bostad åt luffare, speciellt under vintertid. De lagade sin sill och bakade sina potatisar inne i kylrören. Glasblåsarna som gått hem för dagen kom tillbaka på kvällen för att umgås inne i hyttan vid värmen. Här utbyttes nyheter och skvaller. Luffarna fungerade som nyhetsförmedlare och underhållare. Traditionen att träffas i hyttan och äta och umgås återupptogs 1985. ”Hyttsill” har blivit ännu ett sätt att uppleva glasbruket; en äventyrsupplevelse där gästerna får själva blåsa glas och vara med om en luffarfest.

Tips på fler utflyktsmål i närheten:

Alsteråns dalgång

med Höneström, Uvacklöva och ädelfiske.

Badplats

vid Långegöl. Härifrån utgår vandringsled.

Gråstensmon

ett av de geologiskt mest intressanta områdena i södra Sverige.

Kosta glasbruk

Visjön

naturreservat och ädelfiske.

Orrefors glasbruk

dit du kan vandra längs den gamla järnvägsbanan.

Sveriges största samling glas

finns på Smålands museum i Växjö, som brukar kallas Sveriges glasmuseum.

Mindre glasmuseer

med gammalt glas finns också i Johansfors, Kosta, Lindshammar, Nybro, Orrefors, Pukeberg, Rosdala och Skruf.

Glasbrukets moderna historia

Slutet av 1960-talet och 1970-talet blev besvärligt för hela glasindustrin. I januari 1975 bildades Krona-Bruken AB, en fusion av fem glasbruk: Bergdala, Björkshult, Gullaskruv, Skruf och Målerås. Denna kombination gick i konkurs i april 1977.

Den 1 oktober 1977 köpte Kosta-Boda AB Målerås glasbruk, men formgivaren Mats Jonasson drev igenom att av honom designat glas endast fick tillverkas i Målerås. Mats är född och uppvuxen i Målerås och har här utbildat sig till gravör.

Kosta-Boda ville dock lägga ner bruket. Därför satsade 104 av invånarna i Målerås 1000 kronor

eller mer vardera för att glasbruket skulle kunna leva vidare. Nybro kommun hade tidigare köpt lokalerna och ett lån från Statens Industriverk beviljades. Den 1 april 1981 blev AB Målerås Glasbruk löntagarägt.

Nästa hot kom 1988 då Orrefors gav delägarna ett väl tilltaget bud för deras andelar. Många sålde nu sina andelar till Mats Jonasson, så att Mats blev majoritetsägare till glasbruket. Detta för att säkra brukets framtid. Mats Jonasson är idag både huvudägare och verkställande direktör för Målerås glasbruk. Han är dessutom brukets viktigaste designer. Målerås glasbruk tillverkar idag inget hushållsglas, utan enbart konst- och prydnadsglas. Du känner säkert igen de mycket karaktäristiska glasblocken med graverade djurbilder. De säljs över hela världen. Och de tillverkas här i Målerås.

Hyttan som glasarbetarna själva hjälpte till att bygga upp. Målning av I Ahlbäck 1929.

Måleråskarta

1. Glasbruket
2. Paviljongen - allmän info
- 3 a. Järnvägsområdet
- 3 b. Eric Åfors födelsehem.
4. Södra parken
5. Målerås Läderfabrik
6. Första Glasbruket
7. Folkets Hus, sporthall, hantverk och livsmedel
8. Brandstation

Vi har bostaden i KOSTA, SKRUV,
HOVMANTORP och LESSEBO

KONTAKTA Britt tel. 0478-128 22

HEMSIDA www.lessebohus.se

POSTADRESS AB LesseboHus, Box 13, 36050 Lessebo

BESÖKSADRESS Stationsgatan 1, Lessebo

TEL 0478-12820

BO I NYBRO

Välkommen du också till vår
designintensiva kommun.

I Nybro kommun hittar du bland annat:
Målerås, Nybro Glasbruk,
Orrefors och Pukeberg.

Designhögskolan
Glasskolan

www.nybro.se

Lägenhet via Internet

www.nybrobostadsab.se

Lägenhet via telefon

0441-459 09

Box 178 • 382 22 NYBRO • Kommuninfo: www.nybro.se

Ditt bostadsföretag på orten

Vi hyr ut bostäder, kommersiella lokaler/butiker & garage

Emmaboda
Bostads AB

Adress: Långgatan 4, Box 122, 361 22 Emmaboda, Telefon: 0471-184 01

Web: www.emmabodabostadsab.se, E-post: eba.@emmaboda.se

Medfinansiärer i KUL-projektet i Glasriket:

Regionförbundet i Kalmar län
Länsstyrelsen i Kalmar län
Länsstyrelsen i Kronobergs län
Sparbanksstiftelsen Kronan
Emmaboda kommun
Lessebo kommun
Nybro kommun
Uppvidinge kommun
Orrefors-Kosta Boda AB
Pukebergs glasbruk
Skrufs glasbruk
Johansfors glasbruk
Nybro glasbruk
Emmaboda Elnät Energi & Miljö AB

I samarbete med Glasriket Turism AB